

Asia: VNS 6/2025 vp Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta

Selonteossa on todettu, että kansainvälinen turvallisuusympäristö on muuttunut merkittävästi. Tällä pitkäkestoisella ja perustavanlaatuisella muutoksella on laaja-alaiset vaikutukset sisäiseen turvallisuuteen. Selonteossa on määritelty sisäisen turvallisuuden painopisteiksi ja niihin liittyviksi tavoitteiksi yhteensä seitsemän kokonaisuutta, joista erityisesti kolmella on merkittävä yhteys Rikosseuraamuslaitoksen toimintaan. Nämä painopisteet ovat 1) vakava nuoriso- ja jengirikollisuus eivät saa kasvusijaa suomalaisessa yhteiskunnassa, 2) järjestäytyneen ja vakavan rikollisuuden torjuntaan panostetaan oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaamiseksi, ja 3) väkivaltaisten ääriliikkeiden ja terrorismin uhka hallitaan.

Rikosseuraamuslaitoksen toimintaympäristöön vaikuttaa merkittävästi vankimäärän kasvu. Uusien vankiloiden ja lisärakennusten valmistuminen sekä käynnissä olevat vankipaikkoja lisäävät rakennushankkeet muuttavat kokonaistilannetta parempaan suuntaan, mutta vankiloiden ylläpito on edelleen merkittävä ongelma. Vankimäärää kasvattavat muun muassa lainsäädännön muutokset, keskimääräisten vankeus-aikojen pidentyminen, ulkomaalaisten tekemät rikokset ja tutkintavankien määrän kasvu. Keskimääräinen päivittäinen vankimäärä on kasvanut yli 700 vangilla vuosien 2021–2025 välillä. Vuonna 2025 keskimääräinen vankimäärä oli noin 3550. Kasvun ennakkoidaan jatkuvan siten, että vuonna 2030 vankeja on keskimäärin jo yli 4000. Rikosseuraamuslaitos arvioi, että vuoteen 2030 mennessä tarvittaisiin noin 1000 vankipaikkaa ja noin 670 henkilötyövuotta lisää.

Rikosseuraamuslaitokselle on kohdennettu lisämäärärahaa resurssien varmistamiseen. Inflaatiokehityksestä ja kustannusten noususta johtuen lisämäärärahat on jouduttu suurelta osin käyttämään muun muassa vankiloiden perushuollon ja toimitilojen kustannuksiin henkilöstömäärän lisäyksen sijaan. Vankien ja yhdyskuntaseuraamusta suorittavien määrän voimakas kasvu on entisestään hankaloittanut tilannetta ja lisännyt kustannuksia.

Vankimäärän kasvu jatkuu tulevina vuosina tehtyjen ja tulevien lainsäädäntömuutosten vuoksi. Syyttäjälaitoksen ja poliisin resursseja on myös lisätty ja tällä on vaikutusta aikanaan vankimäärän kasvuun. Rikosoikeusprosessiketjun toimijoiden määrärahoja lisätessä, tulisi aina huomioida myös tarpeenmukaiset resurssilisäykset Rikosseuraamuslaitokselle, jotta se kykenee suoriutumaan lakisääteisistä tehtävistään.

Turvallisuusympäristössä on tapahtunut muutoksia, joiden vuoksi merkittävien turvallisuuspoikkeamien riski Rikosseuraamuslaitoksessa on kasvanut aiemmasta

- 1) Vankimäärän voidaan odottaa jatkavan kasvuaan, erityisesti suljetut vankilat ovat merkittävästi ylläpidettäviä. Nuorten ja alaikäisten vankien, seksuaalirikoksista tuomittujen ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen kiinnittyneiden vankien määrä on lisääntynyt.
- 2) Vankien mielenterveyden ongelmista aiheutuvat turvallisuuspoikkeamat ovat kasvussa.
- 3) Vankeusaikainen huumausainerikollisuus heikentää vankilaturvallisuutta ja kuntoutumisen edellytyksiä. Huumausainelöydökset ovat lisääntyneet (mm. Alfa PVP).
- 4) Kansainväliseen vakavaan rikollisuuteen liittyvien vankien määrä on kasvanut ja tulee edelleen kasvamaan. Ryhmien ja yksittäisten henkilöiden aiheuttamiin uudenlaisiin turvallisuusuhkiin on varauduttava omalla turvallisuustiedon tuottamisella ja yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa.
- 5) Vankeusaikaisen rikollisuuden määrän voidaan odottaa lisääntyvän. Valvontakeinot ja resursointi eivät tue riittävällä tavalla rikosten estämistä.

- 6) Syrjäytyminen on edelleen vakava sisäisen turvallisuuden uhka. Hoitamattomina em. asiat lisäävät riskiä joko joutua rikoksen uhriksi tai syyllistymistä rikoksiin. Hyvinvointialueiden palveluiden järjestymisessä ja tarjonnassa on edelleen suuria eroja valtakunnallisesti, erityisen huolestuttavaa ovat pitkät jonot lasten ja nuorten psykiatriin palveluihin. Viime vuosina alaikäisten ja nuorten vankien ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden määrä on kasvanut huolestuttavasti.

Vakava nuoriso- ja jengirikollisuus eivät saa kasvusijaa suomalaisessa yhteiskunnassa

Nuoriso- ja jengirikollisuuden ehkäisemisen ja torjunnan toimenpideohjelmaa on toteutettu yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Toimintojen järjestämisessä, turvallisuudessa, vankipaikkasuunnittelussa ja yhdyskuntaseuraamustyössä on kiinnitetty erityistä huomiota nuoriso- ja jengirikollisuuden torjumiseen. Esimerkiksi Exit-toimintaa laajennetaan kattamaan järjestäytyneen rikollisuuden ja väkivaltaisen ääriajattelun lisäksi myös katujengien jäsenet.

Työskentelyn kohdentamiseksi on kehitettävä sääntelyä, joka mahdollistaa tehokkaan rekisterien käytön ja tiedonvaihdon jengirikollisuuteen kiinnittyneiden henkilöiden tunnistamiseksi. Sääntelyä vankeja koskevista tiedoista tulisi laajentaa tuomittuja koskeviin tietoihin. Esimerkiksi turvallisuustietorekisteriin tulisi voida kirjata tietoja jo siviiliarvioinnin yhteydessä ennen vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon alkamista. Turvallisuustietorekisterin sisältöä tulisi laajentaa koskemaan myös yhdyskuntaseuraamuksia suorittavia, ja sisällön laajentamista tulisi selvittää myös ulkopuolisten ja erityisesti järjestäytyneeseen rikollisuuteen kiinnittyneiden osalta.

Järjestäytyneen ja vakavan rikollisuuden torjuntaan on panostettava oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaamiseksi

Erityisesti kansainvälinen järjestäytynyt rikollisuus näkyy Suomessa koko ajan voimistuvana. Rajat ylittävän järjestäytyneen rikollisuuden toiminta on ammattimaisempaa, organisoidumpaa ja raaempaa kuin aiemmin Suomessa. Järjestäytynyt rikollisuus pyrkii jatkamaan rikollista toimintaa myös vankilassa ja lisäksi se pyrkii rekrytoimaan uusia toimijoita vankeusaikana sekä myös verkostoitumaan muiden rikollisten toimijoiden kanssa. Järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvien henkilöiden ja ryhmittymien tunnistaminen on vaikeutunut. Rikosseuraamuslaitoksella ei ole sääntelyä, joka mahdollistaa kansainvälisen tiedonvaihdon henkilön vankeusaikaisesta rikollisuudesta ja vankilaturvallisuutta vaarantavasta toiminnasta. Kansainvälisen tietojenvaihdon sääntelyn tulisi kehittyä tosiasiallisia tilanteita vastaavaksi.

Rikosseuraamuslaitoksen keinovalikoima järjestäytyneen rikollisuuden hallinnolliseen torjuntaan on kohtalaisen hyvä: kaikki käytettävissä oleva tieto voidaan ottaa huomioon vankia koskevassa päätöksenteossa. Ongelmallisena näyttäytyy se, että 1) Rikosseuraamuslaitoksen omat tiedonhankintakeinot ja resurssointi eivät mahdollista riittävän laaja-alaista ja tehokasta toimintaa, ja 2) viranomaisten välisen tiedonvaihdon haasteita ei ole kaikilta osin kyetty ratkaisemaan. Ajantasaiseen tietoon perustuvaa tilanneymmärrystä muodostetaan useista lähteistä ja useiden viranomaisten toimesta. Jaetun tilannekuvan jakamista on tehostettava.

Rikosseuraamuslaitos osallistuu järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa koskevan lainsäädäntöhankkeeseen. Hankkeen voidaan osaltaan arvioida parantavan viranomaisten välistä tiedonvaihtoa.

Jotta vankilat voidaan pitää turvallisena yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille, tulisi lainsäädännöllä varmistaa valvontatyölle riittävät toimivaltuudet. Valvonnan ja tiedonhankinnan

keinoja koskevaa sääntelyä selkeyttämällä olisi mahdollista helpottaa tiedonhankintaa. Esimerkiksi tehostetun valvonnan osastoille sijoitettujen, järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvien vankien yhteydenpidon valvontaan olisi tarkoituksenmukaista saada laajemmat toimivaltuudet. Tämä kokonaisuus on tarkastelun kohteena tällä hetkellä vankeuslain muutostyöryhmässä.

Järjestäytyneen ja vakavan rikollisuuden torjunnassa ja rikosvastuun toteuttamisessa haasteena on viranomaisyhteistyö tutkintavankeuden aikaisessa yhteydenpidon valvonnassa, kun tutkintavangin yhteydenpitoa on rajoitettu pakkokeinolain nojalla. Keskeinen ongelma liittyy lainsäädäntöön, joka ei mahdollista tarkoituksenmukaista yhteistyötä tällä hetkellä.

Järjestäytynyt rikollisuus pyrkii soluttautumaan yhteiskunnan laillisiin rakenteisiin ja viranomaistoimintaan. Korruption ja viranomaistoimintaan soluttautumisen ehkäisyn keinoja tulisi tarkastella kokonaisvaltaisesti.

Väkivaltaisten ääriliikkeiden ja terrorismin uhka hallitaan

Rikosseuraamuslaitos on nimetty keskeiseksi toimijaksi kansallisessa terrorismintorjunnan strategiassa ja toimenpideohjelmassa. Sen vastuulla on mm. uusintarikollisuuden ehkäisy, ideologisesti motivoidusta väkivallasta irtaantumisen tukeminen ja yhteiskuntaan kiinnittymisen vahvistaminen. Näitä tehtäviä toteutetaan Rikosseuraamuslaitoksen Radi-toiminnan kautta.

Rikosseuraamuslaitoksen työskentelyn piirissä olevien Radi-henkilöiden määrä on kasvanut. Pääsääntöisesti henkilöt ovat äärioikeistolaisia ja radikaali-islamistisia toimijoita, ja yksittäiset toimijat muodostavat tällä hetkellä merkittävimmän riskin.

Suurimman haavoittuvuuden Rikosseuraamuslaitoksen Radi-toiminnassa muodostaa se, että tällä hetkellä toimintaa - strateginen koordinaatio, viranomaisyhteistyö, koulutuksen jalkautus ja korkean riskin asiakastyö – ei ole resursoitu riittävästi.

Antti Kanerva
yksikönpäällikkö
turvallisuusyksikkö